

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

D R A U G A S

Saturday supplement

1996 m. sausio mėn. 20 d. / January 20, 1996

Nr. 14(3)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Lietuviški vargonai

Negaliu pasakyti, kad būčiau imlus vargonų muzikai. Jos politinis gausmas mane labiau baugina, nei džiugina. Teatle džia man Jonas Sebastijonas Bachas. Aš dievinu jo muziką. Aš kartais klausausi jo „klavyro“ žedevrų, jo tokatų, fugų, pasakalių, menuetų, kantatų. Jis toks gausus, įvairus, toks išradingas, nepakartojamas baroko muzikos viešpats. Tačiau vargonų improvizacijos su forte fortissimo audromis mane tiek sukrečia, kad pasijuntu įveltas į siaubingą apokaliptinį vyksmą. Nedrįstu tarti — sąmyšį.

Ne, ne — tai nėra sąmyšis, tai nėra chaosas. Nei siausmas, nei triukšmas. Tai yra matematiškomis gaidomis pagrįsta muzika, mechanizmo plaučių pučiama į orą, į klausytojų ausis, į smegenis, nervus, jausmus, sukelianti įvairias sąsąukas su gyvenimu, su praeitimi, su patrankų gausmu, su Stalino vargonais, su mūsų lauke į užnugarį nešamų sunkiai sužeistų jaunų geograferių... Rodos, niekad niekada nebus galo šitam sėlsmui. Jis plūsta ir dabartį. Juk dabartis irgi turi klausytis šelstancijų vargonų. Didelio garsų įsisūbavimo. Jei kas teigia, kad vargonai yra aukštybių ar dangaus muzika, klysta. Vargonais byloja ir brutalių gyvenimo pusė. Mūsų dabartis!

Kad ir šis metas Lietuvoje. Sapnuotos, svajotos, ilgėtosios nepriklausomos Lietuvos tikrovė. Įžeičiau skaitytoją, jei imčiau aiškinti tenykštę padėtį. Ji gaudžia visomis vargonų tūtomis ir yra perdem girdima, regima, žinoma. Įžeičiau žmogaus sveiką protą, jei užsimušdamas teigčiau, jog dėl ekonominio ir moralinio nuosmūgio kalti sovietiniai okupantai — tai jų paveldo pasekmės. O iš tiesų kalti ir patys dabartiniai žmonės. Žinoma, ne tie, kurie kenčia, bet tie, kurie savanaudiškai ar net nusikalčiaiškai pasistengia, kad kiti kentėtų. Sukčių, niekšų, žudikų priviso per daug.

Štai keli nūdienos akordai, atskambėję drauge su Kalėdų sveikinimais, kaip visada, pašto persiųstais gana pavėluotai. Juose minimus vardus pakeičiau. Bet faktai lieka nuogi. Faktai iš lietuviškiausio miesto — Kauno.

„Rašau Jums iš ligoninės. Visų pirma noriu padėkoti už pasveikintus tiek savo, tiek Raudvilės ir Kęstučio vardu. Rašysiu trumpai, nes visos rankos subdytos ir

jautiuosi blogai. Pavėluotai sveikinu su šv. Kalėdom ir Naujais metais. Mano vyras Rimvydas irgi gulėjo kartu, mat atsitiko baisus dalykas, į namus įsiveržė trys jaunuoliai su kaukėmis, ieškojo pinigų, jų neradę, pavogė žiedus ir kitką, Rimvydą taip sumušė, kad paeiti negalėjo, tiesiog vos neužmušė, mane buvo surišę, burną užklijo ir liepė gulėti ant grindų. Kai atsigausiu, parašysiu daugiau. Bučiuoju. Nijolė.“

Kitame laiške jauna moteris Limantė, savo menkai apmokamą, o dažniau ir neapmokamą darbą išlaikanti motina, pernai septynis kartus turėjo teismą grumtis su nesąžininga „skulptore“, kuri apsiėmė sukurti paminklą mirusiam Limantės tėvui. Taria moji dailininkė paėmė tiktą dolių, pažadėjo, dėsė dvejus metus ir galų gale, net nenuipiešusi projekto, pinigų nesugrąžino. Ir daryk, ką nori.

Limantė rašo: „Nežinau, ar gatvės jau šventiškai pasipuošusios,

ar ne, nes laišką rašau iš Kauno Klinikinės ligoninės. Guliu jau antra savaitė neurozių skyriuje. Gydytoja sakė, kad reikia gulėti dar mažiausia savaitę. Labai pergyvenau, kad už 1995 metus tris kartus gavau algą, darbovietė, kurioj dirbau, jau bankrutuoja ir aš neturiu darbo. Gydo mane hipnozės būdu. Nuo ryto pradėsiu lankyti mankštą. Geriu raminančių vaistų.“

Negi netinka vargonų gausmui šiek tiek šviesesnė gaida, linksmesnis ritmas, romantiškas žvilgsnis į ateitį? Gal ir taip. Gal tokiame mąstymui ir laikysenai reikia kitokio instrumento, kuris savo stygomis sugebėtų geriau išreikšti optimistinę gyvenimo pusę. Vargonų gerbėjai nedelsdami pasakys: tik įsiklausyk į tas per devynias oktavas plaukiojančias variacijas, jei turi šokią tokią klausą, tikriausiai išgirsi ir džiuginančius akordus, išgirsi tai, kas paskatina tikėti gyvenimu, tikėti žmonija, tikėti savo dabar vargstančia tauta.

Todėl ir pacituosiu vienoje iš Kauno gautoje Kalėdų kortelėje dailiai ranka įrašytą Šekspyro posmą:

Mes greitai vystam, bet tuo pačiu laiku
Bežuvangės lyg augame iš naujo,
Mes vėl atgimstam bruozuose vaikų
Ir jaučiam verdanti jaunystės kraują.

Pranas Visvydas

Apie poetinės aistros metmenis

RŪTA KUZMINSKAITĖ

• Artūras Tereškinas. ABSONIA. Eilėraščiai. Chicago: Algimanto Mackaus knygu leidimo fondas, 1995. 70 puslapių. Kaina — 10 dolerių. Gaunama iš Algimanto Mackaus knygu leidimo fondo: Gintautas Vėžys, 7338 South Sacramento Avenue, Chicago, Illinois 60629.

Pirmoji Artūro Tereškino eilėraščių knyga *Grindinio žuvis*, išėjusi 1991 metais Kaune, buvo teigiamai lietuvių kritikos įvertinta. Apie *Grindinio žuvis* buvo rašoma:

„A. Tereškino debiutas savalaikiš ir originalus. Jaunas autorius sugebėjo pajusti tuščią erdvę mūsų poezijoje ir kūrybingai ją formuoti. Rinkinyje išpūdingai susipina skirtingos tendencijos: vaizdų mosaika ir sintetinė pastanga, siurrealistinis detalizavimas ir universalių atramų bibliinių analogijų ieškojimas. Akcentuojama dramatiška žmogaus savijsauta, jo ribotos ir laikinos žemiškosios likimas ir tą likimą nušviečianti biblinė paradigma, drąsi ir kūrybinga religinių motyvų transformacija.“ (Janina Riškutė, *Metai*, 1992, Nr. 6, p. 151).

Kalbant apie pirmąjį rinkinį, buvo iškelta autoriui ypač būdinga siurrealistinė detalė, išreikšti modernaus žmogaus sąmonę, stiprūs šiuolaikybės pasaulio įvaizdžiai.

Grindinio žuvis vaizdams buvo organizuojamas ties svarbiomis 20-ojo amžiaus asmeniui savomis: tremtis (skyrus „Emigracijos etiudai“), griūvanti kalba ir skeldėjantis pasaulis (skyrus „Griūvanti kalbos genealogija“), amžinybės jausmo ilgesys laikinumo pilnoje kasdienybėje (skyrus „Amžinos laiptinių Santūrių žodingu knyga atsiliepė į dekonstrukcijos ir destrukcijos apimtą dabartį; ieškoma amžinų atramų tėvynės, išgyvenime, savyje ir šnabždesiuose su Dievu:

Viešpatie, Tavo tyla,
praplėsus akis,
virsdama alyvos žiedu,
byra ant žemės.

(p. 87)

Antroje Artūro Tereškino knygoje *Absonia*, kurios didžiausia dalis parašyta Amerikoje, santūrus pirmosios knygos žodgingumas išlaisvinamas, atsiduodama kalbai ir pašamonei. Pačiam kalbėjimui, laisvai tekančiai kalbai (kartais artėjanti prie poetinės prozos) suteikiama savarankiška prasmė. Svetimų kalbų pasaulyje gimtoji kalba panėsi į žemę, kurioje samuo, apsupas įvairių kalbų nuotrupų (kurių nemažai rinkinyje), randa prieglobstį. Sykiu *Absonijoje* žmogų supantis pasaulis dar labiau išardomas: jo detalės yra dar labiau žeidžiančios ir dar labiau netikros. Šiame eilėraščių rinkinyje apkalbamas pasaulis, esantis tarsi netikrų atvaizdų atvaizdu; bet tas pasaulis — mūsų. Priešintis ar mylėti jį? Išduoti ar atsiduoti? Į šiuos klausimus neatsakoma, jie tik užduodami, jais gyvenama.

Absonijoje žodžiai ne visada reiškia tai, kas jais pasakoma. Tuomet eilėrašties yra tik ženklas to, kas prarasta: tiesos, meilės ar tikrumo troškulo. Pats rinkinio pavadinimas (lotynų k. absonus,

Artūras Tereškinas

„a, -um reiškia „išsiderinęs“, „disonansiškas“) simboliškai ir išreiškia pastarąją jauseną: kalbėti ne į toną su pasauliu, ne į toną su savimi, ne į toną su tais, kurie stengiasi primesti dabarties asmeniui savo kalbėjimo ir gyvenimo formas. Kuriamas pasipriešinimo sintaksė: suskaldyta, degeneruojanti, bet graži sava nesusitaikymo ironija. Tad absonijos žemė eilėraščių rinkinyje yra simbolinė disonansų ir skirtumų karalystė: disonansų su tuo, kas tave žeidžia ir mėgina nutildyti; skirtumų nuo tu, kurie apsišarvavę vienos universalios tiesos melu. *Absonijos* eilėraščiai paliudija, kad nėra vienos tiesos, kad svarbu įžodinti savo mažą intymią tiesą; patys eilėraščiai kalbėto kalba apie tai, kad egzistuoja daugybė poezijos (kartais ne itin poetiškos) galimybių: tėvynė galima giedoti ne tik rimuojant ją su dangaus mėlyne, bet ir su

valkatos ašaromis bei išsikraipusių blauzdų smarve; meilė rimuojasi ne tik su širdimi ir poetiškais dūsavimais, bet ir su pūliuojančių mylimosios rankų vaizdais bei gleivėtų garsų kirčiais. Tereškino eilėraščių kalba skamba ne tik ritmu bei harmonija, bet ir skirtumu bei disonansu.

Absonijos pasaulyje ypač svarbi *aš/ne-aš* priešprieša, įkūnijanti skirtumą ir jo ilgęsi. Apie skirtumą kalba tai, kas yra *ne-aš*: tai nebūtinai, bet dažniausiai *kitas*, kurio laukiama, kuris įsivaizduojamas, tikrinamas savo patirtimi. Tačiau *ne-aš* yra ir tas, kuris išleidžiamas į *aš*. Šiuo atžvilgiu Artūro Tereškino poezijoje riba tarp šių dviejų priešybių išardoma: ir nesvarbu, ar *ne-aš* yra Dievas, tėvynė, egzile ar mylimoji (-asis).

Poetinė aistra *Absonijoje* dažnai ir kuria *aš* troškulus įsijungti ar susilieti su *ne-aš*. Skai-

tydami Artūro Tereškino eilėraščius, pajuntame, kad mylėti čia reiškia ne tik turėti tai, ko ilgimasi (*ne-aš*), bet ir būti tuo paslaptingu *ne-aš*. Poetinė ir egzistencinė aistra patenkinama tada, kai *ne-aš* yra padaromas *mano*, kai jie susijungia, pavyzdžiui, šaltoje sūrioje ašaroje:

ledinė ašara — tai tu
(nusiisuki)
padėsiu ją ant balto stalo —
tegu šviečia
teatsispindi mano šypsena
kreiva joje
(užtrenki duris)
toj ašaroj mes būsime
dviese

Aistra numalšinama, kai skirtumas tarp manęs ir ne-manęs išnyksta. Šitaip laužomi visuotiniai priimtų identitetų apibrėžimai. Įdomu pastebėti, kad kai kuriuose eilėraščiuose sukeičtos moteriška-vyriška rolės; nebijoma būti tuo *ne-aš*, nebijoma atsisakyti visuomenės suformuotų vyriškumo ir moteriškumo stereotipų. Pavyzdžiui, eilėraštyje „Kambario dulkės...“ poetas kalba nugaletu, bet nesigailinčio to vyriškumo balsu; vyro kraują ir judesius ne tik jame pačiame, bet ir mylimoje moteryje: „...tavo berniokiškose šlaunyse — mano žingsniai...“ (p. 33). *Absonijoje* apskritai abejojama dėl tų visuotinių priimtųjų elgesio ir jausenos kodų: moteris ir vyras, vaikas ir suaugęs, šventasis ir nusidėjėlis yra daug arčiau vienas kito negu manoma; jie yra vienas kitame; juos įmanu aptikti pačiuose mūmose (tik reikia atsikratyti baimės, kad visa valdantis visuomeninis ir kultūrinis ar poetinis diskursas tave nubaus už tai, kad tu neapsisarvavęs priimtiniu elgesio standartu). Dekonstruojant konvencinius poetinius jausenos ir elgesio tipus, Artūro Tereškino žaidžiama dviprasmybe ir daugiaprasmybe:

baltas skystis tirštėja, bet *aš* jo
negersiu,
liulantis skystis virsta sniegu, juo
brenda
mano troškimai: valtis, apšalusi ir
vieniša.

(Nukelta į 3 psl.)

Algimantas Kezys. Iš serijos „Grižtančių paukščių preliudijos: Lietuva — bevardės impresijos“.

Šiandien, šeštadienį, sausio 20 dieną, 7:30 - 9 v.v. Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, atidaroma Algimanto Kezio fotografijų „Grižtančių paukščių preliudijos: Lietuva — bevardės impresijos“ ir jo knygu bei leidinių paroda. Paroda vyks iki vasario 11 dienos.

Šiame numeryje:

Vargonai gaudžia tikrovę • Artūro Tereškino poetinė aistra • Kelionė į žemaitiją • Rašytojas Jurgis Gliuda (1906-1996) • Viktoro Gulbino eilėraščiai • Naujos knygos: Kęstučio Trimako religinių išgyvenimų psichologija ir Jono Zdanio Lietuvos poetų vertimai

Juozas Končius

Išdylančiais pėdsakais

Keletas ispūdžių iš kelionės į Žemaitiją

Lektuvų bendrovėms, turinčioms ryšių su Lietuva, 1994 metų vasarą buvo tikra rugiapūtė. Ne vien skrendant iš Kopenhagos į Vilnių visos iki vienos vietos buvo užpildytos keleiviais, bet ir skrendant per Atlantą, visur buvo girdėti lietuviški balsai. Keliautojų buvo iš visos plačiosios Amerikos, ne retais atvejais ištos šeimos: tėvai, vaikai ir seneliai. Šis keleivių srautas į Lietuvą susidarė daugiausia dėl vykusių taisyklių pakeitimų bei kitų muzikinių renginių, o prie jų dar prisijungė ir įvairūs suvažiavimai, kongresai ir mažesni susibūrimai.

Vieno iš tokių susibūrimų proga panūdau ir aš persikelti per Atlantą, buvau pakviestas dalyvauti Šilalės gimnazijos antrosios laidos penkiasdešimtmečio jubiliejuje, o kartu norėjau pabūti ir muzikiniuose renginiuose. Tiesa, nebuvau vienas iš 1944 metų Šilalės gimnazijos abiturientų, tačiau dalyvavau jų išleistuvėse, kaip septintos klasės atstovas. Tad ir panūdau sugrįžti dar kartą į savo gimnazijos miestą. Iš tikrųjų anuo metu tai buvo nedidelis Žemaitijos miestelis, o ir tas pats, gerokai per karą apnaikintas, centrinė dalis išdegusi.

Pirma mintis, kuri dingtelė, lektuvui suktam link Vilniaus aerostato, buvo, kažin ar daug kas bus pasikeitę per vieną metų. Mat pernai irgi teko porą savaitių Lietuvoje lankytis.

Bildėdamas ir pasisokinėdamas rieda SAS lektuvus nelygiu grindiniu, kuris verčiau prašosi remonto. Sugrįžęs į Čikagą *Drauge* skaičiau, kad tokie remontai ir pagrindiniai pertvarkymai ateityje jau yra numatyti. Reikia manyti, kad aerostatas prasipės ir atnaujinus savo veidą. Tiesa, dalis pastato antram aukštam, iš kur iškrendama, jau gražiai sutvarkyta: švaru, patogius lektuvų laukiantiems keleiviams kėdės, patraukli aplinka. Kaip ir kitose kraštuose, yra čia ir kavinukė, ir baras, ir parduotuvė, kur galima nusipirkti neapmuituotą, turistų pagaidujamą prekių. Rasi čia įvairių importinių gėrimų, cigarečių, saldinių — viskas dailiai lentynose išdėstyta, gundančiai vilioja keleivius. Išvykdamas užsieniečiai apsirūpina pirkiniais, prisipildydami dekoratyviai išpuoštus plastmasinius maišus. Nemažas pasirinkimas yra ir suvenyrinių prekių: gintaro dirbinių, tautinių juostų, lino audinių, kvėpalų ir kitų turistų pagaidujamų prekių.

Aerostato pagerinimai kol kas tik išvykstantiems — atvykstantiems vaizdas dar slegiantis: eini patamsyje lyg per tunelius. Mąstymai, jog pastatas, jei ir nesutvarkytas, jame vyksta remontai, tai bent daugiau ir stipresnių lempučių galima būtų įsukti — saugiau ir patogiau būtų eiti.

Išvažiavus iš aerostato, pagrindinėse gatvėse buvo jau daug gyvenis judėjimas negu pernai, o taip pat buvo matyti ir daugiau užsieniečių mašinų. Ypač yra daug vokiškų, net ir brangesnių modelių. Pasiškejo, kad daug jų gerokai pavazinėtos, tačiau gerai prižiūrimos ir dar keletą metų naujiem savininkams tarnaus. Atveža iš Vakarų ir gerokai aptrankytų, o avarių, o jas Lietuvoje išlygina, nudažo, suremontuoja motorus ir parduoda, padarydami iš to gerą pelną.

Mašinos ant kelių ir gatvėmis zuja, nardydamos iš vienos linijos į kitą, o kadangi šviesoforų nėra daug, tad vairuotojai ir greičio mažinti nereikia, budindios policijos irgi nematyti. Pėsčiam pereiti gatvę, kaip ir daug kur Europoje, nėra lengva. Mašinos už einantį tvirtesnės ir greitesnės, tad joms ir pirmenybė. Kaip pereiti į kitą gatvės pusę? Gal verta prisiminti, ką patarė prancūzas norinčiam prieiti prie obelisko Place de la Concorde aikštėje, Paryžiuje, nusifotografuoti, kai aplink skrieja bent septynios eilės mašinų: „Persižėnok, užmerk akis, eik, ir nieko neatsitiks“. Ir iš tiesų tik spiejančių auto signalų garsai ir vienas kitas riebesnis epitetas įsimaisiusiam į mašinų srautą, bet viskas baigiasi laimingai. Gal taip pabandžius ir Lietuvoje, bet geriau nerizikuoti.

O dabar pora ispūdžių iš pačios kelionės po Žemaitiją, tiksliau pasakius, vieną nediduką jos ruožą. Visą Žemaitiją apkeliauti — ką ten, reikėtų praleisti visą vasarą, pakol apkeliautum.

Kaltinėnai

Nuo Kaltinėnų keliai veda į Žemaitijos aukštumas: pro Medvegalį banguoja tolyn į šiaurę daugybė kalvų, piliakalnių ir pilkapių, kurie savy slepia dar nesurasytą Žemaitijos istoriją — kur gyveno, gynėsi nuo priešių ir laidojo savo karžygius mūsų protėviai.

Kaltinėnai šiandieną mums labiausiai yra žinomi iš spaudoje buvusių aprašymų apie nepaprasto idealisto Kaltinėnų klebono kun. Petro Linkevičiaus karitatyvinius darbus bei šių darbų įgyvendinimui nesibaigiančias stovybas. Jo rūpesčiu ir pastangomis jau pastatyta nauja bažnyčia, kuri keleivius žvilgsniui pagauna dar iš toli, greitkeliu atriedant nuo Kryžkalnio Klaipėdos link.

Pagrindiniai statybos darbai bažnyčioje jau eina prie galo: įstatytos durys ir langai. Man lankantis, buvo klojamos storų lentų grindys, virš jų des parketa. Bažnyčiai išpušti ir išdekoruoti dar truks gerokai ilgiau. Taip jau būna su bažnyčių statybomis — dešimtmečiais nusišėsia. Klebonas statybos darbais patenkintas: didinga bus bažnyčia, norėtų geresnių vargonų, „Kad taip atsirastų koks fundatorius, vardą jam žintume“, atsidusęs, galva palinuoja klebonas. Duok Dieve, gal ir atsiras.

Taigi jau stovi tvirta mūro bažnyčia. Jei balti jos bokštai pravažiuojančio keleivio žvilgsnio ir nepažaus, tai jis tikrai pastebės truputį atokiau už miestelio, ant Kepalūkalnio, prieš karą vadinto ir dabar, Nepriklausomybės atgavus, vadinamo Nepriklausomybės kalnu, iškylančią 19 metrų aukščio, baltą, kaip ir pati bažnyčia, gelžbetoninį kryžį. Jį irgi pastatydino kun. Petras Linkevičius, tuoj po Nepriklausomybės atstatymo. Kryžiaus dingumas — tai palaimos ženklas Lietuvai. Šis kryžius yra ir paskutinė Kalvarijų stotis. Jų bus dvidešimt. Pirmoji stotis prie Liurdo grotos: ji stovi prie trykstančio iš žemės šaltinio. Kiekvienai stotiai numatyta skirtinga architektūrinė kompozicija, kiekviena stovės ant kitos kalvelės, o tų nuostabių kalvelių net 25 hektarai. Čia žeme nederlinga — žvyras, tik vaistažolių visokiasius iki sočiai: ramūnėles, čiobreliai, jonažolės, kas ir besuskaitius visas. Aplink ganosi karvutės, bet ir joms čia ne balius. Kalvarijų projektas dar neužbaigtas, bet keletas koplytelių jau stovi.

Malonu buvo bent trumpai pasikalbėti su šiuo pilnu energijos ir entuziazmo žmogumi, kunigu Petru Linkevičiumi, kurio didžiausias troškimas yra padėti vargantiesiems ir gyvenimo nuskriaustiesiems: benamiams našlaičiams, visų pamiršties seneliams. Tuo laiku pas jį buvo atvežta keliasdešimt paliečių vaikų iš Vilniaus prieglaudų. Kun. Linkevičius suteikia jiems vieną kitą džiaugsmo valandėlę: vežioja ir apardo jiems įdomesnes Žemaitijos vietas. Kitą dieną jie buvo pasiruošę važiuoti prie jūros: aplankys Klaipėdą, Palangą, Nidą. Po to, dar jie vyks į Žemaitiją Kalvariją, kur visą savaitę tęsis tradiciniai Kalvarijų atlaidai.

Autobusiukas nestovės dykas, dums Kaltinėnų gatvėmis, sukeldamas šurmuli,

išbudindamas pavėsyje snaudžiančius šunis ir aptvaruose besikapstančias vištas. Po dešimties dienų, kai ši vaikų grupė grįš į Vilnių, atvažiuos kita ir kun. Linkevičiaus veiklos ratas suksis nesustodamas toliau.

Kai praėjusiais metais lankiausi pas kun. Petrą Linkevičių, jis nusiskundė, kad jam trūksta transportacijos priemonių globotiniams vežti. Tą patį jis pasakė ir sėdėlei Margaritai iš Lemont, Illinois, kai ši ji aplankė vasaros gale. Pasitarėme su sėdėle ir, Dieve, padėk! Aukotojų atsirado, o kunigas Linkevičius Vokietijoje papigintai nupirko varotą raudoną autobusiuką, dar gero stovio. Reikėtų paminėti, kad prie aukų rinkimo prisidėjo ir kita kaltinėniškė, Sofija Brazionienė iš Oak Lawn, Illinois. Talkos susilaukėme ir iš Indrės Tījūnėlienės vadovaujamos „Saulutės“ organizacijos. Iš stambesnių aukotojų noriu paminėti dr. Kostą Jablonskį, Vincą Butvydą ir jo dukterį Audrey. Klebonas yra dėkingas visiems geraširdžiams, nors asmeniškai padėkoti ir nebesusėja. Sakė, kad padėkos, kai ji ap-lankys, o jis galės viską aprodyti.

Sėkmingai užbaigęs senelių prieglaudos statybą, kun. Petras Linkevičius jau turi padejęs ir kitą projektą. Senelių prieglauda per-pildyta. Dažnai ten reikia patalpinti ir vaikus — įkyri vieni kitiems. Miestelio centre surado jis kitą, pradėtą statyti, bet nebaigtą dviejų aukštų mūrinį pastatą, kurį sutvarkius ir įren-gus būtų nebologų prieglauda jo benamiams. Ir tą projektą jis užbaigs, kad tik Dievulis sveikatos nepagalėtų. Savo kilniais darbais pri-traukia jis daugiau rėmėjų. Štai neseniai Laima ir Algirdas Stepačiai per „Lietuvos naš-laičių globos“ komitetą, kuriam vadovauja dr. Albina Prunskienė, paaukojo Kaltinėnų klebono Petro Linkevičiaus statybai stambesnę sumą ir tai palengvins jo darbus, pagreitins našlaičių prieglaudos statybą. Yra Lietuvoje idealistų, kurie pasišvenčia kenčiančių ir vargšų labui, tik gal ne visuomet apie juos sužinome. Vyskupas Antanas Vaitkus surado Kaltinėnų parapijai tokį idealistą kunigą, kokio sudegusiai bažnyčiai atstatyti verčiau-čiai reikėjo. Išauklės vyakupas ir kitom pa-pijom jaunų idealistų kunigų jo atgaivintoje Telšių kunigų seminarijoje.

Praėjusis pavasaris Lietuvoje buvęs, kaip žmonės pasakojo, šaltas ir lietingas. Susi-traukė nuo žvarbaus vėjo ejom birželio 23 dieną iš SAS lektuvo Vilniaus aerostate į keleiviams skirtą autobusą, ir ne vienas gal pagalvojo: „Gerai, kad pasiėmiau megztinį ir šiltą švarką, tokios čia Lietuvoje tos ir vasaros. Ana, tie, kurie Lietuvoje lankėsi praėjusią vasarą, namo

Lietuvos pamario lygumos

Juozas Polio nuotrauka

grįžę pasakojo, kad kone sušalę“. Tik palaukit jūs sušalėliai! Kita, Švento Jono Krikštytojo, dieną lietus neiškrito nei lašo, bent ten, kur aš buvau, o šilto švarko nei prisiminti ne-besinorėjo. Po keleto dienų, ne vienas tikriaus-iai galėjosi prisikroves lagaminą švarkų ir po du lietsargius — dėl atsargos, jeigu vieną kas pavogtų...

Kai atvažiuavau už poros dienų į Kaltinėnus, saulutė kaitino, kaip iš duonkepio senoj gry-čio, prieangyje, ir atrodė, lyg ir šiluma iš visų baiktuočių keliauninkų: „Šluostykite dabar prakaitą, jūs skrupuliantai. Žinote, kad ne vien Amerikoje saulė šildo!“

O Kaltinėnuose sudrumsta ramybė — pra-sidėjo šienapūtė. Negali snūduriuoti, kai saulutė dirvonais ridinėjasi. O ką, jei vel se-p-tynias savaites, po „Brolių miegančių“ dienos, prapliups, kaip visą pavasarį, lietus. Bet nelio-jei nei kitą dieną, nei po to. Kiti net galėjosi, pasiskubinę su šienu, neleide, kaip reik, jam išdžiūti.

Išėjau su visais į lankas prie Akmenos ir aš. Ne todėl, kad manęs ten reikėjo, tik prisimin-ti, jog iš tikrųjų kadaise ir mano šienauta. Skir-tumas šį sykį tik toks, kad į pievas važiuosime mašina, o neisime per laukus, grėbius užsime-tę ant pečių, o ir šienautojai nebe tie.

Ne tiek daug ir to grėbimo, tik truputį pavalyti teko, kur grėbiamosios dantys nepagavo, o kai kur žolę glaudžiau ir volus pastumdė. Didįjį darbą atlieka „technika“:

sugrėbia ir į baidarę pakrauna. Ne plaukio-jimui ši, o šienai surinkti ir suvežti. Replioja traktoriaus tempiama, kaip koks dinosauros, virš volo ir kėmša šieną glėbiais pro apačią. I vieną baidarę, kaip sake, sukeimša tris vežimus šieno, o ji siūbuoja sau lyg kalnas uргdama. Vienur kitur matyti ir žemaituko tempiamas šieno vežimas, bet tokių nedaug, ne taip, kaip senais laikais.

Pilni laukai krutantių, dirbančių žemaičių: sau dirba — ne ponui, ne kolūkio valdžiai. Talkina žmonės vieni kitiems: suveža šieną pas vieną, eina pas kitą. Vieni turi vieną „techniką“, kiti kitą, o kai ką ir pasisamdinti prisieina. Tįk kad pinigų vis trūksta pasisamdymams. Grūdų pernykščio derliaus nespūrkio. Iš užsienio už skolintus pinigus importavo. Tas pat su gyvuliais ir su mėsa. Tokios ir panašios kalbos sklido prie stalo vakarienėjant, po to, kai visas šienas, jau buvo sukimštas. O kol šieną į daržinę sukrėvė, kibiru šalto vandens mėnesienoj prie šulinio prakaitą nuplovė, valgyti sėdo jau apie vidur-naktį. Dėl darbo niekas nesiskundžia — anks-ti kelia, vėlai gula. Trumpa vasaros naktis Lietuvoje. O šienas kvepia naktį dar labiau.

Šilalė

Dundame akmens skalda dengtu vieškeliu sukeliami dulkių debesys Šilalės link. Neduok, Dieve, priešais sutikt kitą mašiną — skubiai daryk langus, o saulutė taip negailestingai kaitina. Žvyras kapoja žigulio apačią ir tonus, švilpdamos lėkia iš po padangų akmens at-skalos. Idomu, kaip atrodytų mūsų nublūzginti „biuikai“, „fordukai“ po tokios kelionės.

Iš Kaltinėnų į Šilalę šiek tiek daugiau nei dvidešimt kilometrų — vienas, gal du. Negi prisiminsi dar višką, nors viską atpažįsti. Tais keliais kadaise prieš pusę šimtmečio ir dvi-račių, ir arkliais keliauta. Praeities kelionės nekviečiamos, patios sugrįžta. Kai kada ir pės-tute patraukdavome namų link — tiesiai per laukus, miškelius, nukirdami kelio vingius, o kartu ir keletą kilometrų. Einant būriu, o einančių visad atsiradavo, atstumai nieko ne-bereiskia, kai po kojų čėza nugeltę sausų miš-ko lapai, ar pavasarį gundančiai kvepia pakelės pievų gelės, idilią sudrumčia tik keliaujančių klegesys.

O štai ir miestelis, dabar miestas — rajono centras. Išlaipina mane prie aikštelės su suo-liukais suaugusių medžių pavėsyje. Tokios čia nebuvo, ir medžiai, kažkada sodinti, jau su-augę. Apžvelgiu veidus vis gausėjantio būrio parkelyje. Visi renkasi į Šilalės gimnazijos antrosios laidos penkiasdešimtmečio jubiliejų. Aš ne jubilias, gimnazijos Šilalėje nebaigiau, tačiau atstovavau savo klasei. Per jų išlei-tuves septintokų vardu sveikinau ir kažką linkėjau. Jei laimės, tai ją išdraskė tą pat vasarą artėjančios audros, po keleto mėnesių pasiekusios ir Šilalę.

Be abejo, veidai visų pasikeitę, nebepažis-tame vieni kitų. Atpažįstu tik vieną kitą, ir tuos, kurie atvyko į šią šventę iš Amerikos. Užkalbinu, pasisakau kas, smarkiau suplaka širdis. Priėina vienas, antras, sveikinaisi. Be žodžių žvelgiame vieni kitiems į akis. Žodžiai nesirisa — kalbame pabirai, nuotropomis: „At-pyliau dešimt metų Gulaguose, klyvo ir kalė-(Nukelta į 4 psl.)“

Žemaitių piešas

Juozas Polio nuotrauka

Neužmirštamas rašytojas Jurgis Gliauda (1906 - 1996)

ALĖ RŪTA

Gimęs Sibiro mieste Tobolske, miręs š. m. sausio 3 dieną West Covina, Kalifornijoje, kur apie penkerius metus išbuvo ligoninė-prieglaudoje sunkiu, bejėgiu ligoniui, rašytojas Jurgis Gliauda ilgiausiai išgyveno Los Angeles mieste: nuo 1953 iki 1991 metų.

Jis buvo produktyvus rašytojas, idomių psichologinių romanų kūrėjas, įžvalgus literatūros kritikas, kultūrininkas ir visuomenininkas. Detroit'e (Michigan) reikšėsi Tremtinių draugijoje, Radijo klube – kaip meno kolektyvo vadovas; Los Angeles (Kalifornija) Lietuvių kultūros klubo steigėjas ir vadovas, Lietuvių fronto bičiulių sąjūdžio, rašytojų ir žurnalistų draugijų veiklus narys, Šalių organizacijos garbės narys, Lietuvių Bendruomenės ir kitų visuomeninių organizacijų uolus dalyvis, Los Angeles Dramos sambūrio stiprintojas savaus kūriniais.

Kaip literatas ėmė reikštis velesniai amžiuje gal dėl to, kad iš profesijos buvo teisininkas, be to, pradinį išsilavinimą turėjęs Rusijoje, o grįžęs su tėvais brėžiančiam jaunuoliui į Lietuvą, buvo šunkus jaugimas į kūrybinę gimtąją kalbą. Tai nugėlėjęs, pamazų įkėpė rašytojus, laureatus, vargiai kitų pralenkiamas kūrinių ir premijų gausa.

Baigęs Kauno „Aušros“ gimnaziją 1926 metais, Vytauto Didžiojo universiteto Teisų fakultetą Kaune – 1938 metais, iš pradžių dirbo Pašto valdyboje, o nuo 1942 metų – advokatu. Nuo sovietų invazijos su žmona pasitraukė į Vakarų – Vokietiją, paskui trejus metus gyveno Šveicarijoje, o 1947 metais atvyko į JAV – Detroit, Michigan, kur fabrike dirbo fizinį darbą, tik laisvomis valandomis įsitraukdamas į kūrybą. Tokiu pat darbu išlaikė šeimą ir Kalifornijoje. Nors trapios sveikatos (negalavo širdimi), šalia sunkaus fizinio darbo dar sugebėjo atlikti įvairių kultūrinių darbų organizacijose ir, žinoma, rašyti.

Pradėjo eilėraščiais: poema *Broliai* (1949), *Ave America* – eilėraščių rinkinys (1960). Tačiau į žinomus rašytojus iškilo pirmuoju idomiu romanu *Namai ant smėlio* (1962), laimėjusiu *Draugo* dien-

A. a. Jurgis Gliauda

Vytauto Matelio nuotrauka

raščio premija. Tai psichologinis kūriny, sprendžias keršijimo ir su tuo susijusios kančios problemos (veikėjai – vokiečiai ir jų belaisviai karo metu). Už romaną *Ora pro nobis* kitais metais vėl laimėjo *Draugo* premiją; veikale – kančios ir pasiaukojimo prasme sovietų siutejimo laiku. Užimtų daug vietos vien išvardinti Jurgio Gliaudos veikalus, jų leidėjus ir datas; tai galima rasti *Lietuvių enciklopedijos* 7-ame, 36-ame ir 37-ame tomuose. Tai vienas produktyviausių išeivijos prozos rašytojų ir konkursuose daugiausia laimėjęs premijų. Veikalai vis naujų, išradinų temų, juose problemų sprendimas

psichologiskas, charakteriai sukurti gerai žmogų pažįstantio ir gabiai plunksną valdančio rašytojo.

Jurgis Gliauda gausiai ir idomiškai atsiliepdavo ir į kitų rašytojų knygose gildinamas problemas kaip įžvalgus kritikas. Bendradarbiavo beveik visuose išeivijos laikraščiuose ir žurnaluose. Jo straipsnių bei grožinės kūrybos išvertę spausdino ir latviai, ir dažnai gūdų (išeivijų irgi) žurnalai.

Šalia pirmojo, vieno stipriausių jo romanų *Namai ant smėlio* (išleisto ir anglų kalba), inteligento lietuvio Amerikoje tragedija buvo idomiškai svarstoma romane *Šikšnosparnių sostas* (1960); taipgi didelio dėmesio susilaukė *Agonija* (1965), dokumentinis veikalas apie Lietuvos nepriklausomybės praradimą (irgi išleistas anglų kalba); *Aivarai ir giria* (1970) – apie partizanų kovas prieš komunistus; *Pagairė* (1975) – vaikų auklėjimo problemos; *Raidžių pasėliai*, *Sunkiausių keliu*, *Perlojos respublika*, *Kovo ketvirtį*, *Ganytojas ir vilkai* – vis tai iš Lietuvos politinių bei kultūrinių kovų, veiklos bei to sūkurio herojų gyvenimai, kančios, idealai ir laimėjimai. Išeivijos lietuvių problemos dar idomiškai sprendžiamos *Delfino ženkle* (1966), *Narsa gyventi* (1978) ir kituose romanuose. O kasdieninio lietuviško gyvenimo, su juokingais, liūdnais, kartais paradoksaliais momentais, kuriuos autorius taikliai pironizuoja, rastume jo novelių rinkiniuose: *Gėstanti saulė* (1963), *Taikos rytas* (1972), *Bausmė* (1980).

Jurgis Gliauda imdavo ir aktualių temų: jūrininko Simo Kudirkos pabėgimo istorija knygoje *Simas* (lietuvių ir atskirai anglų kalba), taip pat Nijolės Sadūnaitės narsios moralinės kovos su sovietiniais ateistais knygoje *Teismas biržely* (1977), kurią išleido mecenatas prel. Jonas Kučingis.

Jurgio Gliaudos scenos veikalai, daugiausia vaidinti Los Angeles scenoje: „Tėviškėle už

kalnų“ (1955), „Meilės pinaklis“ (1959), „Kaukių balius“ (1965), „Kompiuterinė santuoka“ (1974), „Naktis“ (1974), „Čiurlionis“ (1966) – vis tai losangeliečius žavėję Dramos sambūrio-mėgėjų teatrų pastatymai.

M. K. Čiurlionio tema Jurgio Gliaudos parašytas ir romanas *Ikaro sonata* (1961), vėliau ir angliškai (1968). Populiari buvo ir *Agonijos* angliškoji versija – abi laidos tikri „bestselleriai“, nes visus skaitytojus jaudino Lietuvos nepriklausomybės prieš Antrąjį pasaulinį karą žlugimo istorija.

Iki pat sunkios ligos rašytojas buvo kūrybingas, ruošęs spaudai naujus kūrinius („Tornado“ – novelės įstrigo „Nidos“ leidkloje), rašė ir į periodinę spaudą. Buvo idomus pašnekovas kultūriniuose suėjimuose, artimiesiems ir kolegoms visada draugiškas, nuoširdus. Jo charakteris buvo ir žmogiško išdidumo, ir veržlumo, tačiau gilumoje – šiltas ir atjaučiantis kitus, labai mylintis šeimą. Los Angeles miesto taryba suteikė jam garbės raštą už jo nuopelnus literatūrinėje ir kultūrinėje veikloje. Yra Jurgis Gliauda parašęs ir Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos istoriją, nes gražiai sugyveno su kun. prel. Jonu Kučingiu.

Kalifornijos lietuvių tarpe rašytojas laureatas Jurgis Gliauda buvo visų gerbiamas ir mėgstamas.

Paliko liūdinčius žmoną Mariją, sūnų teisininką Jurgį, studijuojančius vaikaičius Jurgį ir Marytę, daugelį draugų, bičiulių, skaitytojų-gerbėjų.

Palaidotas šių metų sausio 8 dieną Forest Lawn kapinėse, Los Angeles, po pamaldų Šv. Kazimiero parapijos bažnyčioje. Ilėkis ramybėje, garbingas rašytojas, daug kentėjęs, bet skėmingai atlikęs talentingo žmogaus pareigas ir nusipelnęs meilės bei pagarbą.

Apie poetinės aistros metmenis

(Atkelta iš 1 psl.)

varvekliai, dūtantys nuo mašinų
burzge-
sio, krintantys ant žemės; kodėl
tik daug
šiandien garsų nebūto ežero
pakrantėj? –
išplauksiu niekur be irklų (irklai
– mano
rankos), be vėjo (o vėjas – mano
lytis),
plūduriuosiu tavų,
nebelaukdamas, kad
tu ateitum mėnuliškai žalsvas
(tarsi kovo
mėnesį), blyškiai mėnuliškas
(lyg būtum)
miręs), papilnėjęs, liūdnai
šlaunim
(nei pilnatis šivakar); –
sumosuoju kojo-
mis, atsiapiriu ir tavo krantus ir
neriu i
drumzlina gelmę, kur dunkso
vakardie-
nos dėtės: nuodėmingi
žvilgsniai, susi-
grūdę prie šventorių, geidulingų
lūpų
virpėjimas, jauges ir žolių stiebus, alko-
nas pilvo judesys, užlietas
skaidraus
smėlio, kuris sugeria mane ir
nutyta

Iš ciklo – „Absonia“, p. 60
Žmogus šiame (kaip ir daugelyje kitų eilėraščių) iškyla kaip eksperimento, galimybės asmuo, nebijantis regėti, kad jo tapatybė

Viktoras Gulbinas

KAI ATEISIU

Veltui mano
vardo ieškosi
atmintį –
lyg senam kalendoriuje –
vien žiema
savo laiškus siųs tau
šaltuose
sniego vokuos...

O kai vėl
pas tave ateisiu,
kad būtų jaučiau –
žvilgsniu
nusiskink nuo dangaus
vieserslį –
plazdanti
saulės vaisių – – –

LAIKAS

Laikas
užklupo mus,
neperspėjęs
apie rytdieną,
atmintimi
nubaudus,
išdavė mus
praėjus –

nieko negavome
veltui –
net tave pralaimėjome,
meile –
mums –
kaip ir gyvenimo –
lieka tavęs
vis mažiau – – –

NEJMANOMA

– – – tu buvai neįmanoma,
tartum
nuodėminga mintis
sekmadienį –
vien tik lūpomis klausiu:
kur tu?
nes paklausti balsu
bijau...

Mano rankos
tavęs nepažįsta,
ir alsavimas tavo –
svetimas...
Lyg šimtųjų
metų pavasaris
tu nutolai
nuo mano rudens – – –

PER LIETŲ

Tu artėjai: lengvutė,
iš lėto,
sulyta, ir prancūziškas
tavo
aromatas,
o gal – siluetas
apsvaigina mane
netikėtai...

O paskui –
jau po daugelio metų,
vėl – per lietu Paryžių
lietuvišką
lyg matau – lyg jaučiu –
lyg sapnuoju
siluetą, o gal –
aromatą – – –

VAKARAS

Tartum šventraštį
skaitome prieblanda,
kurį tylintis
vakaras lieja...
Mes laimėjome
šitą akimirką
paaukoję daugiau,
nei turėjome –

mano žodžiuose
daug netiesos,
nors sakiau juos
iš lūpų į lūpas – – –
– – – mes prie nuolaužų
vakaro klūpome,
jo apginti
neradę drąsos – – –

KOL DAR ESI

Pasauli,
tavo vardas įrašytas
žaižu ir dangu,
debesiu į lietu,
virpančių vasaros keliu
per žemaitiją,
balta migla –
į Aukštaitijos rytą,

ugnies lašu,
puriena vaiko saujoje,
takazole,
nevystančia rudens glėby – –
Kartoju tavo vardą
lyg burtazodį,
kol dar esi su manimi,
pasauli!

(kultūrinė, žmogiška, lytinė)
nuolat keičiasi, kad kiekviena
sekundė atneštų vis kitą sąmonės
ir savimonės judesį. Itin svarbu
pabrėžti tai, kad Absonijos žmo-
gus neprimena vaidmenų ir identi-
fikacijų, kurias jam galėtų
primesti lietuvių poezijos stereo-
tipai ar kultūriniai lietuviškumo
kanonai.

Artūro Tereškino eilėraščiuose
stengiamasi apnuoginti erotinį
troškulį, kuris taip pat yra dau-
giašprasmis. Erotiniai gali būti ir
tėvynės ilgės, ir sapnas apie
prarastą vaikystę, ir šv. Jono
galva, nukritusi ant žemaitijos
kieme augančių takazolių. Zo-
džiai gali pridengti geidulį;
tačiau pridengdami jie gėba ir at-
verti: „Aš krykštaju šią baiciją
naktį, lyg boprotis/ iškrykštaju
aš tavo kojas, krūtis, lūpas/ aš
krykštaju kaip mėnuo, slenkan-
tis/ ir rūka...“ (p. 34). Itin atviro
autocritikos vaidinį galima iš-
skaityti ciklo „Les Très Riches
Heures“ eilėraštyje:

...melancholiškas gedulas prigijo
nei kambarinis
augalas, jis atspindi mano naktis
(žaidimus, paly-
tėjimus, išsiveržimus), žydėdamas
baltais varš-
kėtais žiedais (glitus jų
spindėjimas mena mano
akis paryčiais, susiraukšlėję
gysloti lapai tarsi
mano rankos, nervingai judančios
krūtine žemyn,
aukštyn, žemyn, aukštyn...
(p. 39)

Būtiniais palaidojami įsivaiz-
duojami mylimieji; liūdimas my-
lint save ir nekenčiant savęs;
asmens praradimo skausmas lyg
seklis, besiveržiantis ant purvinų
paklodžių. Panašių vaidinčių ir
sugestijų tokiems įsivaizdavimams
rasime ir kituose eilėraš-
čiuose, kurių neįmanoma inter-
pretuoti vienaprasmiškai.

Tad skaityti Absoniją reišia
atsižvelgti nuo kasdienių prasmų,
siekiant suvokti, kas slypi prasmę
nuo beprasmybės. Tai mėginimas

suvokti skirtumą: tarp to, ko jau
seniai nėra, ir to, ko galbūt
niekad nebus: „...tarp vakar ir
niekad, tarp niekad ir ryto...“ (iš
eilėraščio „mąstau apie seną lem-
ties mėnuli“, p. 11).

A. a. dailininkas Almis Zylė

• Dailininkas Almis Zylė (Ze-
lenkevičius) mirė ligoninėje New
York'e praėjusių metų spalio 13
dieną. Tapytojas ir skulptorius
Almis Zylė buvo baigęs Ecole
des Arts et Metiers Freiburg'e,
Vokietijoje, pokario metais, po to,
studijavo Paryžiuje Ecole des
Beaux Arts. Atvykęs į JAV, turė-
jo savo meno studiją Manhat-
tan'e, New York. Artimieji rūpi-
nasi jo pelenus pervežti palaidoti
Lietuvoje, o Lietuvos dailės
muziejus, kaupiantis išeivijos
dailininkų darbus, renka daili-
ninko Zylės darbus pargabenimui
į Lietuvą.

Rašytojas Jurgis Gliauda su žmona Maryte ir vaikais (dešinėje – sūnus Jurgis, kairėje – Marytė, o priekyje Jurgelis (dešinėje – sūnus Jurgis, kairėje – Marytė, o priekyje Jurgelis)).

Naujos knygos

Kęstučio Trimako
„Žmogaus aukščiausi skrydžiai“

Kęstutis A. Trimakas. ŽMOGAUS AUKŠČIAUSI SKRYDŽIAI: RELIGINIŲ IŠGYVENIMŲ PSICHOLOGIJA. Kaunas: Tarpdiecizinė katechetikos komisija, 1996. 240 puslapių. Kaina įskaitant pašto išlaidas — 12 JAV dolerių. Gaudama adresu: „Židiny“, c/o R. S. Kunstanai, 8000 T pper Place, Dyer, IN 46311.

Kęstutis Trimakas

Autorius knygos įvadą nurodo: „Dvasinės ir materialinės tendencijos grumiasi tarp savęs mūsų tautoje patyli, be šūvio, bet kietai ir neišvengiamai dėl erdvės, dėl dėmesio, dėl žmonių širdžių... Pusišimtį metų tauta patyrė ateistinio materializmo vykdytą dvasinį alinimą... Ilgmečio alinimo, priepaaidos ir tiesioginio persekiojimo gyvų pėdsakų yra išlikę iki šiol. Gilios žaizdos ir trūkumai religinės patirties srityje buvo pastebėti nesena apklausa“, kurioje išryškėjo tezę, kad „religinis išgyvenimas neturi apibrėžtinio turinio ir negali remtis refleksuojama patirtimi“.

Kęstutis A. Trimakas, iš pasaulimo — kunigas, iš profesijos — psichologas, šioje mūsose bene pirmoje religinių išgyvenimų psichologijos knygoje religijos psichologijos mokslą apibūdina kaip „jauną“, neramų“ ir jį patį pergyvenantį, „rungtį tarp dvasios ir medžiaginių polinkių“. Autorius pateikia šio mokslo žinių apie žmonių dvasinę, transcendentinę bei religinę patirtį.

Pasirenkami trys šio šimtmečio žymūs — tarptautinio masto — psichologai, skyrę ypatingą dėmesį religinių išgyvenimų studijoms. Tai William James (1842-1910), religijos psichologijos pirmtakas, iki šiol daugeliu požiūrių nepalenkintas religinių išgyvenimų analizės srityje; Abraham Maslow (1908-1970), parinktas dėl jo įvairių apie viršūnių bei plokštumų išgyvenimus, ir

Viktor Frankl (1905), pateikęs gyvenimo prasmės siekio egzistencinį supratimą bei autobiografiniais aprašymais pailiustravęs gyvenimo prasmės atradimą. Kiekvienam iš šių psichologų yra skiriama viena knygos dalis, kurioje pateikiama informacija apie 1) jų įnašą į religinių išgyvenimų psichologiją, 2) biografinius faktus, turėjusius įtakos idėjų susiformavimui, 3) pasaulėžiūrų idėjas ir 4) jų įnašą vertinimą, t.y. jo teigiamybės ir trūkumus. Knygos autorius teigia, kad tik tas žmogus sėkmingai išengia į pilnutinių religinių išgyvenimų plotmę, kuris sėkmingai peržengia du slenkčius: dvasinio prado pripažinimą žmoguje ir pripažinimą transcendentines viršasmenines Būtybes. Visi trys psichologai, kurių studijos pateiktos šioje knygoje, peržengė pirmąjį slenkstį — jie pripažino dvasinį pradą.

Vadinasi, jie vertino žmogaus dvasinį pažinimą, transcendentinius potyrius bei laisvą valią. Du iš jų, William James ir Viktor

Frankl, peržengė ir antrąjį slenkstį, nes jie pripažino patirties ženkluose slypinčią transcendentines viršasmenines Būtybes tikrovę. Tik Abraham Maslow atmetė jam vaikystėje pateiktą barzdoto senelio Dievo įvaizdį. Šis netobulas antropomorfiškas įvaizdis taip ir liko jam kliūtimi, trukdanti pripažinti asmeninį Dievą. Vietoj Jo jis pasirinko abstraktias būties vertybes — grožį, tiesą, teisingumą ir kt., o vietoj religijos — būties psichologiją (ne tik kaip mokslą, bet ir kaip pasaulėžiūrą).

William James ir Viktor Frankl, pripažįstantys Aukščiausios Būtybės tikrovę, yra linkę suteikti Jai vardus, atsižvelgdami į tai, kaip Ji žmogaus išgyvenama, pvz., kaip „Idealioji Jėga“ ar „daugiau to paties gėrio“ (William James), ar gyvenimo „užuoties šeiminkas“ bei „pokalbininkas“ sąžinės balsu (Frankl). Jai jie pripažįsta ir tradicinio Dievo vardą.

Abraham Maslow pastebėjo save aktualizuojančių viršūnių išgyvenimus, kurie yra praeinančios saviaktualizacijos momentai. Būtent, kai kas išgyvena dialoginius pagarbinimo, adoracijos, dėkingumo ir pasižentimo jausmus ar tiesiog patiria viršasmenines Būtybes čiabuvimą. Ta patirtis žmogui tampa religinio atsivertimo pagrindu.

Savo studijai surinkęs gausius religinių išgyvenimų pavyzdžius, William James juos analizavo, remdamasis savo tyrinėjimais ir juos pritaikydamas psichologinėms įvairioms pagristi. Jis pripažino didelį gerį sklandant iš religijos: tai atsivertimai iš blogio į gerį, tai šventumo išugdytas charakteris: „Žmonių meilė, kurią randame visuose šventuosiuose... yra tapusi autentiškai kūrinyje visuomeninė jėga“. Remdamasis surinktais pavyzdžiais, William James daro šią išvadą: „Religinio išgyvenimo puikiais vaisiais yra geriausia, ką istorija gali parodyti... Meilės, pasižentimo, pasitikėjimo, kantybės, drąsos aukščiausi skrydžiai, kuriuos žmogaus prigimties sparnai bet kada yra buvę išskleisti, yra įvykdyti dėl religinių idealų“.

Viktor Frankl'io įnašas į religinių išgyvenimų psichologiją savitas, tuo, kad jis tiesiogiai nesvarsto religinių išgyvenimų; jam rūpi tai, kad dauguma žmonių tiesiog neieško gyvenimo prasmės; o jo paties patirtis nacių koncentracijos lagerioje (o ten Viktor Frankl praleido ketverius metus) jis juto jį vedančią Dangaus ranką, kuri nurodė jam prasmę, net misiją gyventi — o būtent, būtinybę padėti ieškoti prasmės kitiems. Savo misiją jis suvokė, patyrė per religinius išgyvenimus. Dėl to ši jo patirtis tokia svarbi, svarstant religinių išgyvenimų vaidmenį žmogaus gyvenime.

Ketvirtyje knygos dalyje autorius trijų psichologų įvairias bei išvadas perleidžia per savo prizmę ir atsako į tris pagrindinius klausimus: 1) kokia yra tikrovė, į kurią religija atsiliepa, 2) kokia turi būti religija, kad atsilieptų į tą tikrovę, ir 3) koki vaidmenį religijoje atlieka įvairių rūšių religiniai išgyvenimai.

Pirmasis atsakymas: egzistuoja transcendentinė viršasmeninė Tikrovė, paprastai vadinama Dievo vardu. Dievas pripažintinas kaip Esantis savyje, ir žmoneis Jis yra viso gėrio versmė bei gelbėtojas iš blogio.

Antrasis atsakymas: religija yra atsiliepiama į Dievo tikrovę, egzistencinis pokalbis su Juo.

Tame pokalbyje Esantisys pripažįstamas, iš Jo kaip iš gėrio versmės priimamas įvairiopa gėris ir gėrio galia vaduojamasi iš visokeriopo blogio.

Trečiasis atsakymas: religija yra galutinės prasmės ieškojimas ir atradimas sąžinė, kurios balse religingas žmogus patiria dieviškąjį Pokalbininką.

Remdamasis trijų psichologų pažiūromis į religiją, į religinius išgyvenimus, kunigas ir psichologas Kęstutis A. Trimakas išskiria šiuos religinių išgyvenimus: paruošiamuosius išgyvenimus, Dievo buvimo potyrius, Dievo gerį primančius kelius, atsivertimą iš blogio į gerį, kaltės nugalejimą, bendruomeninių išgyvenimų, kančios ir mirties įprasminimą. Kartu su išvados autorius pateikia pavyzdžių iš praeities, kurie iliustruoja, kad ir mūsų tautoje — net sunkiausiose priepaaidos laikotarpio — buvo religijos išsaugotų polių, kuriuos William James tikriausiai priskirtų prie aukščiausių žmonių dvasios skrydžių. Šie autentiški mūsų tautiečių pergyvenimai tebūna tiltai, jungiančiais mūsų tautos dvasią su svarbiaja visaviršijanti Tikrove“.

Knygos pabaigoje autorius pažymi: „Tai yra religijos psichologijos, ne teologijos studija. Tačiau čia, šioje knygoje, pateiktos tikrovės atsiminčios religijos gairės pastebimai yra nepaprastai artimos krikščionybėi Tikintysis pas gali suvokti, ar jo išpažintama krikščionybė visiskai atitinka pagrindines gaires ar jas net viršija. Kitaip ir negali būti. Juk jei pats Dievas savo iniciatyva bei apreiškimo įsiterpia į pasaulio ryšį, pokalbio būdą... religiją, tai, žinoma, ji pilniausiai atitinka svarbiausius, gyvybinius žmonių reikalus“.

AUTORIAUS KVETIMAS
Viršūnių išgyvenimai yra apibūdinami kaip didelio įkvėpimo, aiškaus supratimo, jautraus susižavėjimo ar ekstazės būsenos. Jie gali būti religinio turinio, bet nebūtinai.

Esu parašęs psichologinę knygą *Žmogaus aukščiausi skrydžiai: religinių išgyvenimų psichologija*

„Poezijos pavasario“ premija
vertėjui Jonui Zdaniui

Jonas Zdany

Keturių dabartinės Lietuvos poetų eilėraščių, išversti lietuvių literatūros propaguotojo Vakarose, poeto ir vertėjo Jono Zdanio, pernai buvo išleisti Lietuvoje dailiai apipavidalinta knyga. Bložės, Gedos, Miliauskaitės ir Platelio poezijos vertimai paly-

(LKB TK Komisijos leidykla, Kaunas, 1996).

Panašiom temom planuojų rašyti ir ateityje. Bent viena tokių knygų būtų skirta viršūnių išgyvenimams aptarti ir vertinti.

Renku tokius išgyvenimus, kurie būtų aprašyti juos patyrusių asmenų aiškia rašyena ir spausdinti mašinėle, paminint paliktą ispūdį ar įtaką gyvenime. Prašau parašyti savo pavardę, vardą, amžių ir užsiėmimą. Knygoje, panaudojant aprašymus, nei tikros pavardės, nei vardai nebus minimi. Pavardės ir adresai reikalingi, kad galėčiau rašiusiojo dar ko paklausti, taip pat atsidėkodamas padovanoti išspausdintą knygą (kitokio honoraro negaliu teikti, nes tai nekomercinis leidinys).

Už Jūsų pastangas iš anksto dėkoju. Tikiuosi galėsias Jūs apdovanoti nauja knyga. Aprašymus prašau siųsti nurodantį adresu: Kun. dr. K. Trimakas, 2830 Denton Ct., Westchester, IL 60154 USA

dimi vertėjo Jono Zdanio įžanginiu straipsniu, apžvelgiant lietuvių poezijos ištakas (liaudies dainas, Kristijono Donelaičio, Antano Baranauko poeziją).

Jonas Zdany šiuo metu yra Yale universiteto (New Haven, Connecticut), „Associate Dean of the Graduate School of Arts and Sciences“ ir dėstytojas Yale universiteto Lyginamosios literatūros fakultete. Jis yra pasižymėjęs lietuvių literatūros vertėjas į anglų kalbą. Už jo knygą *Four Poets of Lithuania* jam buvo suteiktas „Poezijos pavasario“, kasmetinio poezijos festivalio Vilniuje ir kitose Lietuvos vietose, prizas — dekojant jam, Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininko Valentino Stventicko žodžiais, už jo „trūkus, atveriant lietuvių poeziją kelius į šalis plačiausias“. Premiją skyrė Lietuvos Kultūros ministerija ir Lietuvos rašytojų sąjunga. Ji buvo oficialiai įteikta praėjusių metų rudenį.

Jonas Zdany šiuo metu ruošia savo poezijos naują rinkinį, pavadintą „Water Lights“. Jis taip pat darbuojasi, baigdamas versti į anglų kalbą du Lietuvos-Izraelio rašytojo Ichoko Mero romanus.

• FOUR POETS OF LITHUANIA: VYTAUTAS P. BLOŽE, SIGITAS GEDA, NIJOLĖ MILIAUSKAITĖ, KORNELIJUS PLATĖLIUS. Selected and translated by Jonas Zdany. Vilnius: „Vaga“, 1995. 302 puslapiai.

Išdylančiais pėdsakais

(Atkelta iš 2 psl.)

jimo. O štai, mano žmona Liūnė, prisimeni. Ir jai teko dešimt metų, o tėva sušaudė, mat tarnavo viršaičiui prieš rusams sugrįžtant. Ir taip žodis po žodžio narstome savo odisėjas.

„Nepavydžiu jums, baigusius užsienio universitetus, lankiusiems vieną ar kitą aukštąją mokyklą“, lėtai dėsto Petras, su kuriuo Kaltinėnų pradinę lankėme, mokytojo Kriščiukaičio klasėje sėdėjome. „O aš ką?“ nutraukdamas žodžius sako Petras, „Savo geriausią amžiaus žodį beprasmiškai praleidau, jaunystės dienas kalėjimų kameroje, Sibiro taigoje išbarščiau“. Nuleidžiam akis abu. Šalia stovinti Liūnė nubraukia sau nuo skruosto riedančią ašarą.

Iš parkelio, truputį velindami, pasukame bažnyčios link mišioms. Bažnyčia išlikus kaip ankštiau, nieku nepasikeitusi. Ir po daugelio metų atvykstančiam byloja, kad tai pati Šilalė. Miestas man nieko nebesako: neatpažįstamai pasikeitęs, išsiplėjęs į laukus, o ji supa virtinė daugiabučių namų.

Suvažiavime dalyvauja dar trys buvę mokytojai: tuolaikinis gimnazijos direktorius, lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas Kostas Doveika, mokytojas Stasys Biržiškis, dėstęs mums keletą dalykų, ir kapelionas kun. Juozas Grabauskas. Jis aukoja mišias už mirusius ir žuvusius gimnazijos mokinius.

Klausai kapeliono žodžių ir negali tikėti, kad tai tikrovė: užmerki akis, girdi lygiai tą patį balsą, kaip prieš penkiasdešimt metų. Kalba jis lėtai, pabrėždamas kiekvieną žodį — nori išsakyti visa, kas sukaupė širdį metų metus ir ko negalima buvo viešai pasakyti. Priminė jis kantių kelia, kuriuo ejo Lietuva per penkiasdešimt metų. Reikėjo pakelti dvasinį ir fizinį terorą visiems, kurie liko Lietuvoje, iš jos nepasitraukė. Priminė jis, kad iš Šilalės gimnazijos neatsirado nei vieno išdaviko, o būtų pakakę tik vieno žodžio, ir tavo likimas būtų buvęs nuspreistas. Reikėjo daryti kompromisus. Buvu atvejį, kad, nebūdamas komjaunuoliu, neįstotų į universitetą, nebaisi studijų. Jei kas ir stojo — širdyje liko lietuvis.

Prisiminė jis vieną atvejį, nušviečiantį anų dienų gyvenimą, ir kaip kartais tekdavo laviuoti, kad nepatektum ir saugumo spąstus. O atsikite tai Stalino laikais. Artima kapeliono giminaitis susigrūstį džiūva. Vienintelis vaistas nuo džiūvos tuo laiku buvo streptomocinas ir dar kažkokį paminėjo. Šie vaistai buvo tiksliai eltiui, o ne paprastam žmogui. Atsiminė, kad vienas jo buvęs mokinys Šilalėje yra garsus gydytojas Vilniuje. Paskambina jis jam, prašydamas, ar negalėtų parūpinti giminaiti vaistų. Gerai, atsakė šis, atvykite. Po susitikimo retai pragai švesti, kapelionas pasilė užsukti į kavinę poodukui kavos, pasiūkė uotui, o gal ir konjakėlio koki šimtą gramų užsisakyti.

Besišnekuojant kapelionas pastebėjęs, kaip anas pasijutęs nejaukiai, pradėjęs blaškytis, kažką be sąryšio garsiai kalbėti, rankomis gestikuoti. Išgėręs dar vieną

Lietuvos pamario lygumos

Juozas Poška nuotrauka

taurelę konjako ir staiga sušukęs: „Stalinas genijus!“ Visi aplink nutilę, tik pora arti sėdėjusių vyrų rankomis paplojo, o neilgai trukus ir pasišalinę. Veliau, jiems išėjus į lauką, kapelionas savo buvusiam mokiniui užsiminė: „Tai ką, brole, raudonas pasidarei?“ — „Ne“, šypsodamasis atsakė šis, „raudonas netapai, koks buvau, toks ir esu“. Dabar jis paaiškino savo nervuotumo priežastį ir priminė anuos augalotus vyrus, kurie jam sušukus „Stalinas genijus“ paplojo ir po to pasišalinę. O jei būtų likę sėdėti šalia, tai restoraną apleidus tikriausiai būtų prisistatę pasiinformuoti: kas esate, iš kur ir taip toliau, ir taip toliau, ir nežinia, kuo galėjo visas baigtis.

Štai dar ir kitas epizodelis, kaip mokslą einantis jaunimas buvo priverstas veidmainiauti. Laiko mergaitė visuomeninio išsilavinimo egzaminą. Vienas egzaminų komisijos narys klausia ją:

„Kas yra Dievas?“
„O tai buržuazinis prietaras“, atsako ji.
„Gerai“, sako mokytojas. „O kas yra tikėjimas?“

„Opiumas!“ Mokytojas paploja jai per petį.
„O kas yra bažnyčia?“ klausia jis toliau.
„Atgyvena. Senų laikų atgyvena“, nedrąsiai atsako mergaitė.

„Gerai. Sėskis. Egzaminių išlaikė penketu“, pagiria mokytojas.

O ta mergaitė, įlindusi į kampa, sušėjęsi rankutes ir sako: „Ačiū gerajam Dievuliui, egzaminą išlaikiau“. Širdyje ji visą laiką gyvai tikiėjo, bet reikėjo pereiti iš klasės į klasę ir buvo priversta veidmainiauti. Tačiau, kaip ir daugelis, širdyje buvo ir liko lietuvi, ir tikinti. Ujo, niokojo krašta sovietai per penkiasdešimt metų. Sunku dabar pereiti iš vieno kranto į kitą. Nebėra tiltų. Nėra užtęktinai asmenybių, kas padėtų tai padaryti. Nėra kudirku, basanavičių, nėra kas nutiestų tiltus į naujo gyvenimo krantą. Tačiau atbunda Lietuva, kaip tas medis pavasari — išsiskleis ir sužaliuos.

Gaudai kiekvieną kapeliono bažnyčios skliautuose nuaidintį žodį ir baiminies, kad kuris nepraskriestų neišgirstas.

Po mišių aplankome kapines. Miega čia amžinu miegu ne vienas, ne viena iš buvusių draugų. Pasielmdžiame prie kiekvieno kapo, uždegame žvakutes. Ilgiau stabtelim prie bendro partizanų kapo, kur išsisi amžiną prieglobį radusių keliaisdešimt už laisvę paaugusių gyvybės jaunuolių. Ne visų kaulai suvežti čia iš paminklų, iš žvyruobių. Kada nors suras jų ir daugiau. Kad ir Vytas Lukoševičius, klase žemiau buvęs ir kartu bandęs trauktis iš Šilalės. Veliau atsiskyręs, liko Lietuvoje, greitai įsijungė į partizanų eiles, o netrukus bolševikų kulka nukynė dar neišsiskleidusį žiedą netoli nuo Šilalės. Taip ir liko nesurastas jo kapas, nepatekęs į čia besilinsčių bendro likimo draugų tarpą. Susipinki miškas žvakučių. Klausome žodžių tų, kurie buvo su jais, primena mums jų likimą. Viena iš kalbančių priduria: „Kiek mažai truko, kad jūs čia ir už mane būtumėte pasimelę“.

Dar buvo ir oficialioji suvažiavimo dalis su kalbomis, programa ir vakariene. Kalbėjo ir prisiminimais dalijosi suvažiavime dalyvavę mokytojai: Kostas Doveika, jau gerokai metų naštis slegiamas; Stasys Biržiškis, jam jau devyniasdešimt septinti, bet dvasia jaunas, niekad nepasakytum, klausydamas jo žodžių, kad jam jau tiek metų. Tą pat galima pasakyti ir apie kapelioną Juozą Grabauską, klausant jo pamokslų bažnyčioje ar kalbant salėje, kur jis tėsė pamokslą mintį toliau ir sveikino suvažiavusius šilališkius. Visus dalyvius jis apdovanojo savo paruošta knygtute, Tihamer Toth vertimu *As tikiu*. Suvažiavimo rengėjai mums taip pat įteikė prisiminimui knygą Ch. L. Pitchel *Žemaitija*.

Po visų iškilnių bei asmeninių pabendraimų išsiskirstėme, atnaujinę ryšius, patyrę daug ką apie mūsų skirtingus kelius, kuriais keliauta per penkiasdešimt metų. Skirstėmės tikidami, kad užmegztį ryšį išliks dar ilgam. Ačiū suvažiavimo iniciatoriams už jų pastangas, nepabūgusiems daugybės darbų, surošiant šį jubiliejinį susitikimą.

Pabaiga

Migdančiai supa spausminio SAS lektuvo dūžimas. Grižti iš ten, kur kartą buvo tavo

namai, kur išgyventa daug nerūpestingų valandų. Per šią trumpą viėsnagė bandėi stebėti šalies gyvenimą — kas pasikeitę į gerą, kur kyšo dar negerovės.

Malonu matyti apie Šilalę ir Kaltinėnus ir daug kur besikuriantias sodybas. Dar tik pradžia — naujakuriai, bet kartą įkibę į žemę jie jos nepaleis. Augs ir puošis Lietuva. Kaimas išlaikė amžiams puoseletas tradicijas, savitą etninę kultūrą, kai svetimos įtakos jėga ir teroru buvo brukamos. Vėl atsikurs kaimas ir perduos išaugotą paveldą ateinančioms kartoms. Sunkus ir ilgas tas kelias. Sunkiausia, kad lietuvis nesusiakalba su lietuviu: vienas ant kito dantį griežia. Suskaldė ir supriešino mus tie, kurių buvo suplanuota, kad jei suėjė išbarščiuos lietuvių ir liks prie Baltijos krantų ir šalies vardas liks naiviųjų akiems apdumti, tačiau ne suvereni valstybė, kuri didžiojo kaimo ekspansijai pastotų kelią. Susikalbėti, bent pagrindinius klausimus, reikės, norint išvengti ateities tragedijų. Reikės tvarkyti ir taisyti dešimtmečiais terštą ir jauktą dvasinį ir medžiaginį paveldą. Trukdymų šiam atsinaujinimo keliui yra ir bus, iš šalies ir vidaus. Kantrybės ir ištvermės!

Kartą pokario metais Vokietijoje susibūrę, bandėme pastatyti vieno karto gimnaziją baigusio parašytą ir suaugdžiusio etovyklos scenoje pastatyti vaidinimą „Audra“. Šio vaidinimo fabula sukosi apie vokiečių okupacijos laikus ir pagrindinio veiklio Lietuvoje. Pats autorius, tada dar Kauno gimnazistas, užslaptą veiklą pakliuvo į Gestapo nagus, gerėjo keletą kalėjimų ir tik karui baigiantis buvo išlaisvintas Bavarijoje amerikiečių. To vaidinimo mes nesuspėjome pastatyti dėl prasiėdėjusios emigracijos, o ir pats autorius iškeliavo į kengūrų žemę — Australiją. Tačiau iš repetičių iki šių dienų išliko žodžiai: „Tik šaltai, nesikarščiokime, o tai bus mūsų patyrimas“.

Gera būtų, kad taip šaltai ir nesikarščiokdami dirbtume visi kartu ir kitus darbus pritrauktume į būrį purenti tą žemės kriklą prie Baltijos, į kurį amžiais buvo nukreipti didžiųjų brolių nagai ir dantys, kurie ir ateityje dės pastangas neišleisti šio vertingo kaimo iš savo akirato.